

Merkostnader inom vårdbidrag och handikappersättning – fördelning över mottagare och typ av kostnad

Dnr: 060079-2016

Ansvarig chef: Jan Larsson
Verksamhetsområde Uppföljning och utvärdering av socialförsäkringen

Upplysningar: Analytiker Marit Gisselmann
010-116 94 28
marit.gisselmann@forsakringskassan.se

Analytiker Christina Olsson Bohlin
010-116 90 68
christina.olsson.bohlin@forsakringskassan.se

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Inledning.....	4
Metod.....	5
Genomsnittliga merkostnader	6
Referenser	12
Bilaga 1 Merkostnadskategorier.....	13
Bilaga 2 Genomsnittliga merkostnader	15

Sammanfattning

Vårdbidrag och handikappersättning syftar till att ge ekonomiskt stöd för hjälpbehov, vård- och tillsynsbehov samt för merkostnader som kan uppstå med anledning av funktionsnedsättning för barn och vuxna. Detta är första gången de genomsnittliga merkostnaderna för dessa förmåner redovisas i samma rapport. Denna redovisning kan ses som ett första steg i att öka kunskapen om de godtagna merkostnaderna inom vårdbidrag och handikappersättning.

Totalt betalas mer pengar ut inom vårdbidraget än inom handikappersättningen, det maximala belopp som kan beviljas är även högre inom vårdbidraget. De genomsnittliga godtagna merkostnaderna är dock högre inom handikappersättningen. Detta gäller inom samtliga fyra (huvud)kostnads kategorier som studerats. De högsta godtagna genomsnittliga merkostnaderna utgörs av god man och hemtjänst/boendestöd.

Resultaten visar att mönstren är relativt lika inom båda ersättningarna och mellan könen: framförallt godtas högre belopp för män än för kvinnor. Tyvärr tillåter inte materialet en undersökning om detta i någon utsträckning kan förklaras av skillnader i ålder eller diagnos.

Vad gäller ålder framkommer att för de yngsta åldersgrupperna inom vårdbidraget godtas de högsta genomsnittliga merkostnaderna. De största diagnosgrupperna är inte desamma i vårdbidrag och handikappersättning och det är svårt att urskilja specifika mönster för diagnosgrupper. För mer djupgående analyser krävs även här ett mer omfattande material.

Inledning

Vårdbidrag och handikappersättning är två förmåner med lång tradition inom svensk socialförsäkring. Förmånernas syfte är att ge ekonomiskt stöd för hjälpbehov, vård- och tillsynsbehov samt för merkostnader som kan uppstå med anledning av funktionsnedsättning för barn och vuxna.

Vårdbidrag kan beviljas föräldrar med barn, om barnet på grund av sjukdom, utvecklingsstörning eller annat funktionshinder är i behov av särskild tillsyn eller om det på grund av barnets sjukdom eller funktionshinder uppkommer merkostnader. I december 2015 betalades vårdbidrag ut för 59 911 barn. En tredjedel av dessa var flickor. Det totala beloppet som betalades ut var 3,5 miljarder kronor.¹

Handikappersättning kan beviljas för vuxna som för avsevärd tid fått sin funktionsförmåga nedsatt, för både hjälpbehov och merkostnader. Antalet mottagare av handikappersättning var något i december 2015 var 64 062 personer. 53 procent av mottagarna var kvinnor. Totalt betalades 1,4 miljarder kronor ut i handikappersättning under 2015.²

För både vårdbidrag och handikappersättning gäller att vid prövningen av rätten till förmånerna ska en sammanvägning ske av såväl *merkostnader* som vård- och tillsynsbehov, respektive hjälpbehov. I nuvarande regelverk ges ingen tydlig vägledning hur denna sammanvägning ska göras.

En utredning har i betänkande (DS 2015:58) föreslagit att merkostnadsersättningen för både barn och vuxna samlas i en sammanhållen ersättning. Därtill föreslås vård- och tillsynsbehovet för barn utgöra en ny ersättning. Förändringen som berör ca 120 000 personer syftar till att skapa enkelhet och öka rättssäkerheten. I utredningen anges att de nya förmånerna om några år ska följas upp och utvärderas vad avser bl.a. målgrupper och likvärdighet samt att detta bör vara Försäkringskassans ansvar.

Den här rapporten syftar till att ge en aktuell, grundläggande och sammanfattande bild av hur genomsnittliga merkostnaderna i de båda förmånerna fördelar sig över mottagare och typ av merkostnad.

---

¹ En viss del av vårdbidraget kan delas ut i form av skattefri merkostnadsersättning, därutöver kan ersättning betalas ut för merkostnader samt vård- och tillsynsbehov.

² För en beskrivning av de individer för vilka vårdbidrag och handikappersättning beviljats hänvisas till Försäkringskassans tidigare rapport (Försäkringskassan 2014). I denna rapport fokuseras på den del av vårdbidrag och handikappersättning som avser merkostnader. En mer utförlig beskrivning av regelverket för vårdbidrag och handikappersättning finns ibland annat i Försäkringskassans Vägledningar

Metod

Merkostnader inom vårdbidrag och handikappersättning har analyserats 2005 och 2006 (Försäkringskassan 2005, 2006). Under de senaste åren har två aktgranskningar genomförts i syfte att visa på *konsekvenserna* av en sammanhållen merkostnadsersättning. Resultaten av den första publicerades 2014³). Resultaten av den andra aktgranskningen, som fokuserade på de genomsnittliga godtagna merkostnaderna, lämnades i form av ett beräkningsunderlag till utredningen, men har inte tidigare publicerats. Det är denna granskning den här rapporten bygger på.

Urvalet för den första aktgranskningen var personer som fått beviljat vårdbidrag eller handikappersättning och där beslut om ersättning fattats under perioden maj 2011 – december 2013 och minst en utbetalning gjordes under 2013. Under den studerade perioden fattade Försäkringskassan, enligt statistikregistren, totalt 34 907 beslut om vårdbidrag och 9 348 beslut om handikappersättning som uppfyllde kriterierna för studien. Dessa beslut utgjorde urvalspopulationerna. För att ingå i populationen för den andra aktgranskningen var ytterligare ett villkor att ärendet innehöll godtagna merkostnader.

Inför aktgranskningarna gjordes ett slumpmässigt urval av totalt 791 ärenden om handikappersättning och vårdbidrag.⁴ Av dessa ärenden innehöll 564 st uppgifter om godtagna⁵ merkostnader och de utgjorde därmed underlag för den aktgranskning vars resultat presenteras här; 247 ärenden om vårdbidrag⁶ och 317 om handikappersättning.

Då urvalet var slumpmässigt är de resultat som redovisas representativa för de beslut som fattats under den studerade perioden. Resultaten redovisas uppdelat på kön, ålder och diagnos. Materialets storlek tillåter dock inte att merkostnaderna analyseras för mer än en kategori i taget. För mer djupgående analyser krävs ett mer omfattande material.

---

³ Försäkringskassan 2014. *Uppdrag att analysera konsekvenser av en sammanhållen merkostnadsersättning till personer med funktionsnedsättning*. Dnr 003582-2014.

⁴ 13 ärenden föll bort eftersom de visade sig att de inte uppfyllde kriterierna för granskningen. Dessa ärenden var jämt fördelade mellan vårdbidrag och handikappersättning.

⁵ Det är inte säkert att samtliga godtagna merkostnader betalas ut och därför används genomgående begreppet godtagna merkostnader.

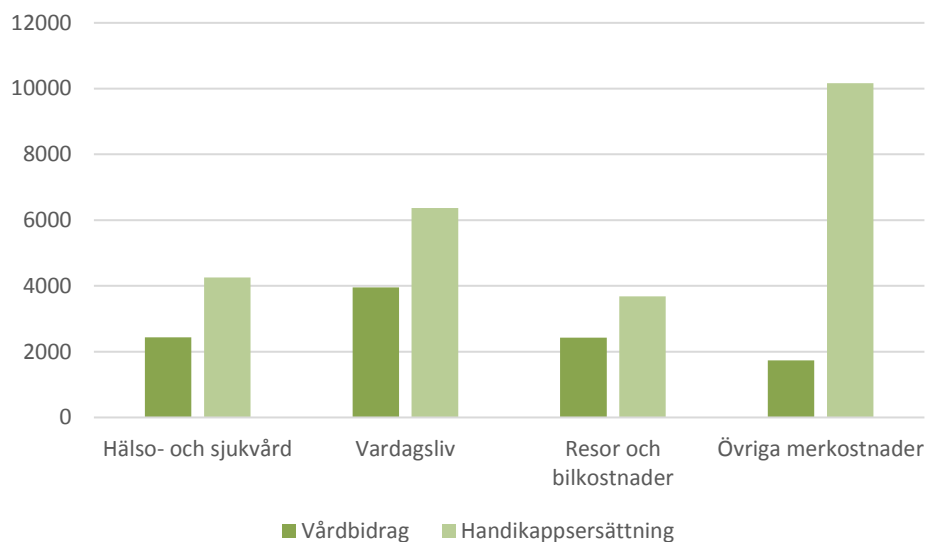
⁶ Redovisningen av uppgifter för vårdbidrag avser familjer där vårdbidrag betalats ut för endast ett barn. För familjer där vårdbidrag betalas ut för flera barn vägs barnens behov samman, och därmed är det inte möjligt att beräkna de genomsnittliga beloppen per barn.

Genomsnittliga merkostnader

Här följer en genomgång av de genomsnittliga belopp som godtagits för flickor, pojkar, kvinnor, män olika ålders- och diagnosgrupper.

Av figur 1 framgår att de genomsnittliga belopp som godtogs inom respektive kostnadskategori var högre inom handikappersättning än inom vårdbidrag, detta gällde för samtliga kostnadskategorier.⁷ De genomsnittliga merkostnaderna inom vårdbidrag var 6 502 kr per barn och år. Motsvarande för handikappersättning var 16 838 kr per person.

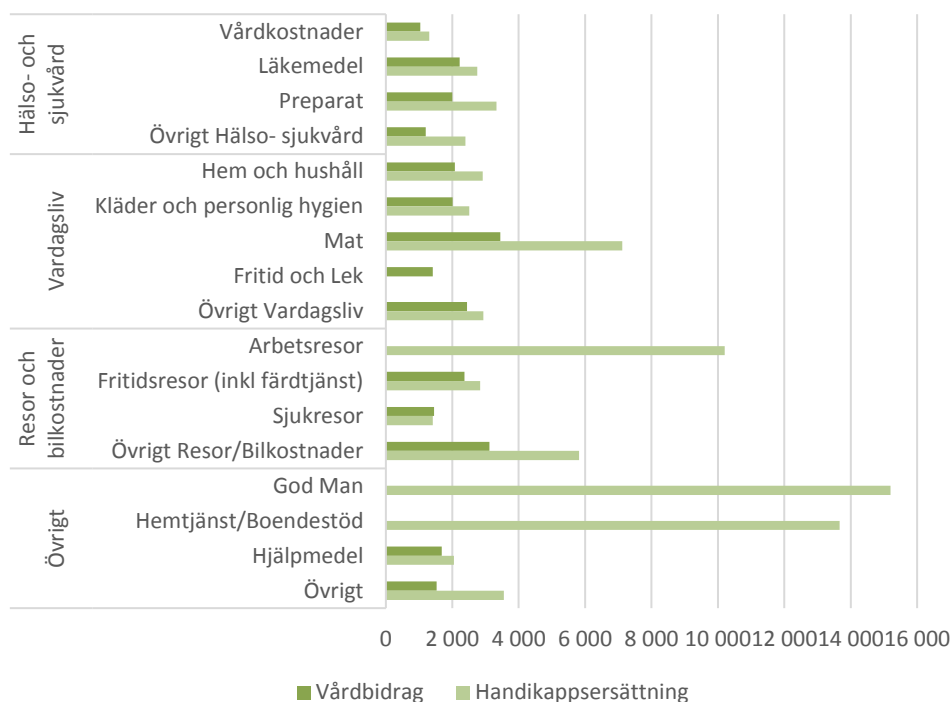
Figur 1 Genomsnittliga merkostnader i kronor, vårdbidrag och handikappersättning fördelat på huvudkategorierna.

En mer detaljerad redovisning visar att för *vårdbidraget* var den genomsnittliga merkostnaden högst inom kategorierna mat, övrigt inom resor och bilkostnader samt läkemedel. De tre kategorier med den högsta genomsnittliga merkostnaden för *handikappersättning* var kategorier som bara förekom inom handikappersättning: god man, hemtjänst/boendestöd samt arbetsresor.

⁷ Utförliga beskrivningar av dessa kategorier finns i bilaga 1.

Figur 2 Genomsnittliga merkostnader i kronor, vårdbidrag och handikappersättning fördelat på underkategorierna.⁸

Då antalet granskade akter är relativt få är det inte möjligt att dela upp resultatredovisningen i underkategorierna för kön, ålders- och diagnosgrupper utan här sker redovisningen av resultaten i de fyra huvudkategorierna.

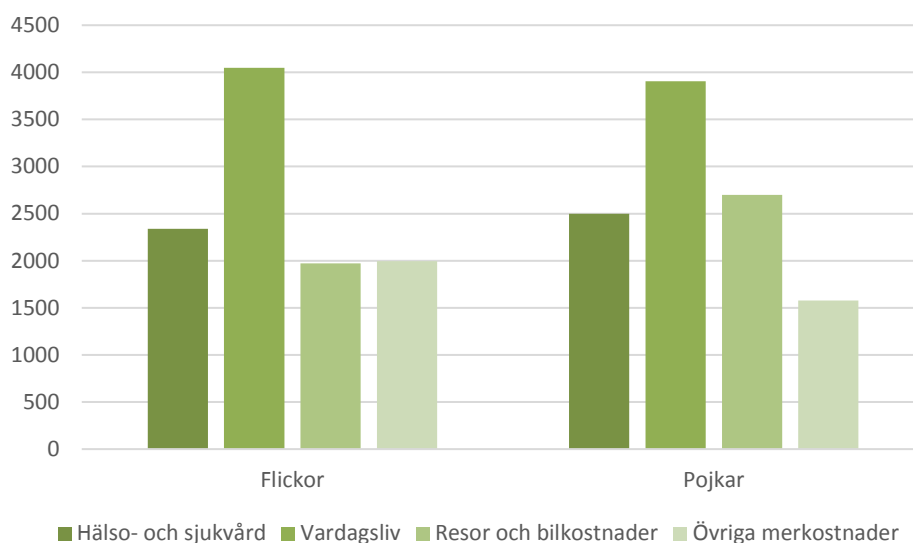
Något högre genomsnittliga merkostnader för pojkar och män än för flickor och kvinnor

Flickornas genomsnittliga merkostnader inom *vårdbidraget* motsvarade knappt 98 procent av pojkarnas. Skillnaden mellan könen var något större inom *handikappersättningen* där kvinnornas genomsnittliga merkostnader motsvarade 95 procent av männens, se vidare tabell 1 i bilaga 2.

Figur 3 visar de genomsnittliga belopp som godtogs inom *vårdbidraget* för flickor och pojkar inom respektive kostnadskategori. Pojkarnas något högre genomsnitt beror på högre beviljade belopp inom kategorin resor och bilkostnader. Skillnaden mellan flickor och pojkar är relativt liten i samtliga merkostnadskategorier.

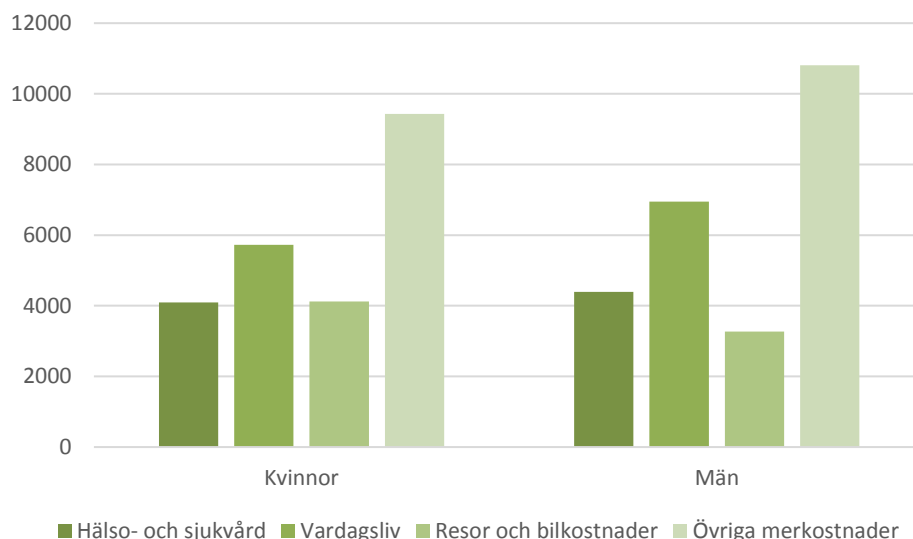
⁸ När en kategori saknas innebär det att den inte används inom den förmånen eller att alltför få uppgifter om merkostnader ligger till grund för beräkningen av genomsnittet.

Figur 3 Genomsnittliga merkostnader i kronor, flickor, pojkar (vårdbidrag).

Figur 4 visar de genomsnittliga belopp som godtogs inom *handikappersättning* för kvinnor och män inom respektive kostnadskategori. Skillnaden i det totala genomsnittet beror på skillnaderna inom hälso-och sjukvård, vardagsliv samt kategorin övrigt där det för män i genomsnitt godtogs högre merkostnader än kvinnor. För kvinnor godtogs i genomsnitt högre merkostnader för resor och bilkostnader än män. Här finns alltså en skillnad i mönstret jämfört med vårdbidraget där pojkar har högre kostnader för just resor och bilkostnader.

Figur 4 Genomsnittliga merkostnader i kronor, kvinnor och män (handikapp-ersättning).

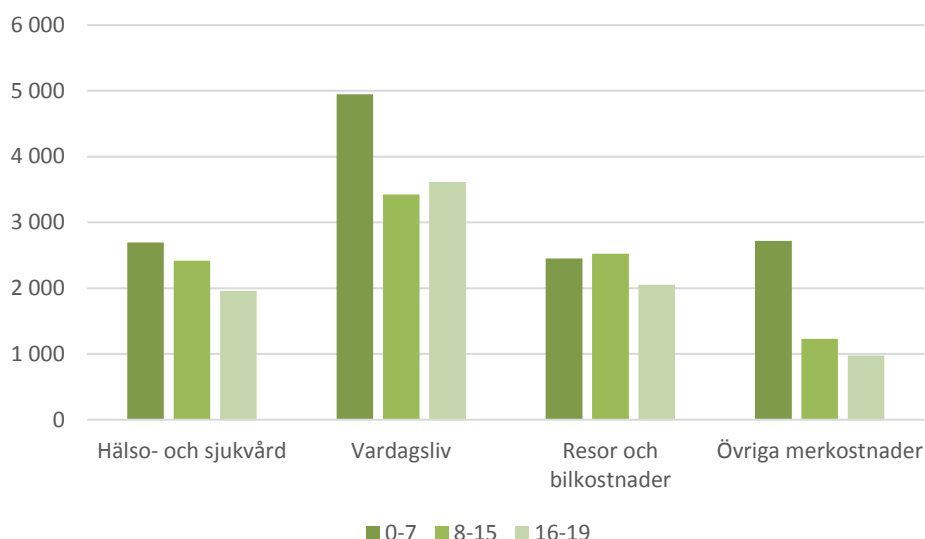

Tydliga mönster beroende på ålder

De genomsnittliga merkostnaderna inom vårdbidraget skiljer sig över barnets åldrar. Högst genomsnitt, 7 997 kronor, godtogs för de yngsta barnen, det genomsnittliga beloppet sjönk sedan med barnets ålder.

En uppdelning på kostnadskategorier för *vårdbidrag*, i figur 5 nedan, visar att de yngsta barnen hade högre genomsnittliga merkostnader i de flesta kategorierna. En kategori skiljer ut sig mer än de andra: kategorin vardagsliv där merkostnader för bland annat hem och hushåll, kläder och personlig hygien samt fritid och lek ingår. För kategorierna hälso- och sjukvård, och övriga merkostnader minskar de genomsnittliga beloppen tydligt med barnens ålder.

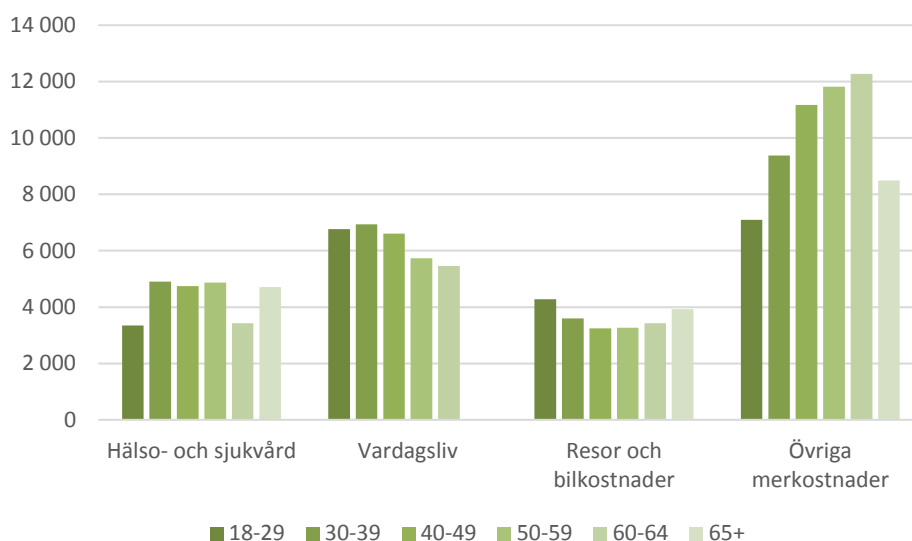
Figur 5 Genomsnittliga merkostnader i kronor, uppdelat på ålder - vårdbidrag.

Inom handikappersättningen stiger merkostnaderna med åldern upp till åldersgruppen 40-49 år där de godtagna merkostnaderna i genomsnitt var 19 891 kr per år, i högre åldrar sjönk genomsnittet. Se även tabell 1 i bilaga 2.

Vad gäller *handikappersättning* är genomsnittet för kategorin vardagsliv högst i åldern 30-39 år, genomsnittet sjunker sedan med stigande ålder. För kategorin övriga merkostnader är mönstret det omvända, genomsnittet ökar med stigande ålder (bortsett från den äldsta gruppen). Kategorin övriga merkostnader innehåller framförallt merkostnader för god man/förvaltare och hemtjänst/boendestöd.

Figur 6 Genomsnittliga merkostnader i kronor, uppdelat på ålder – handikappersättning.⁹

Stora skillnader mellan olika diagnosgrupper

För både vårdbidrag och handikappersättning redovisas merkostnaderna för de största diagnosgrupperna i de studerade ärendena.¹⁰ Resterande diagnosgrupperna har samlats under rubriken övriga diagnoser.

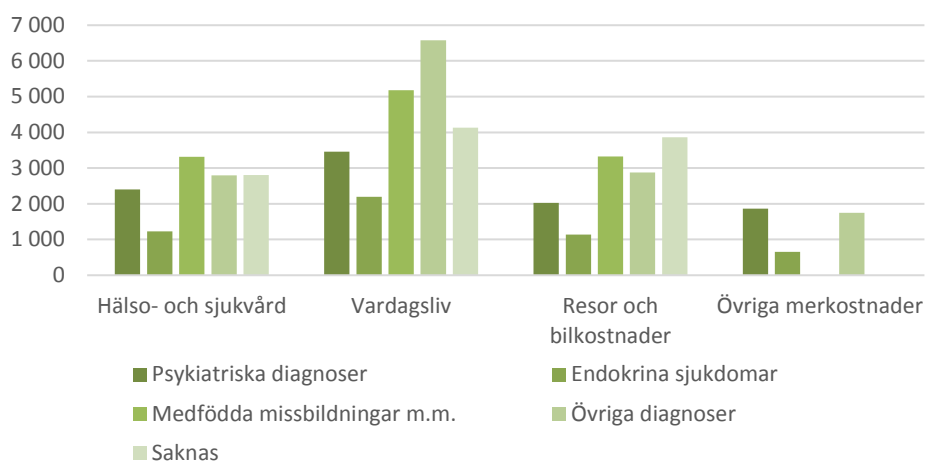
De största diagnosgrupperna inom *vårdbidraget* var de psykiatriska diagnoserna. 56 procent av de ärenden som ingick i denna studie hade en psykiatrisk diagnos. Det högsta genomsnittliga beloppet, oavsett kostnadskategori, godtogs för föräldrar till barn med en diagnos inom kategorin medfödda missbildningar mm.

De högsta genomsnittliga merkostnaderna inom vårdbidraget finns för övriga diagnoser i kategorin vardagsliv. Här ingår bland annat kostnader för hem och hushåll, kläder, personlig hygien, samt fritid och lek. Lägst genomsnittliga merkostnader inom samtliga kategorier återfinns inom endokrina sjukdomar.

⁹ Handikappersättningen kan beviljas från 18 års ålder, vilket innebär en viss överlappning av ålderskategorierna. Här benämns mottagarna av handikappersättning kvinnor och män.

¹⁰ Uppgifterna har sorterats utifrån den diagnos som registrerats i Försäkringskassans register. Det kan alltså finnas fler diagnoser registrerade i varje ärende.

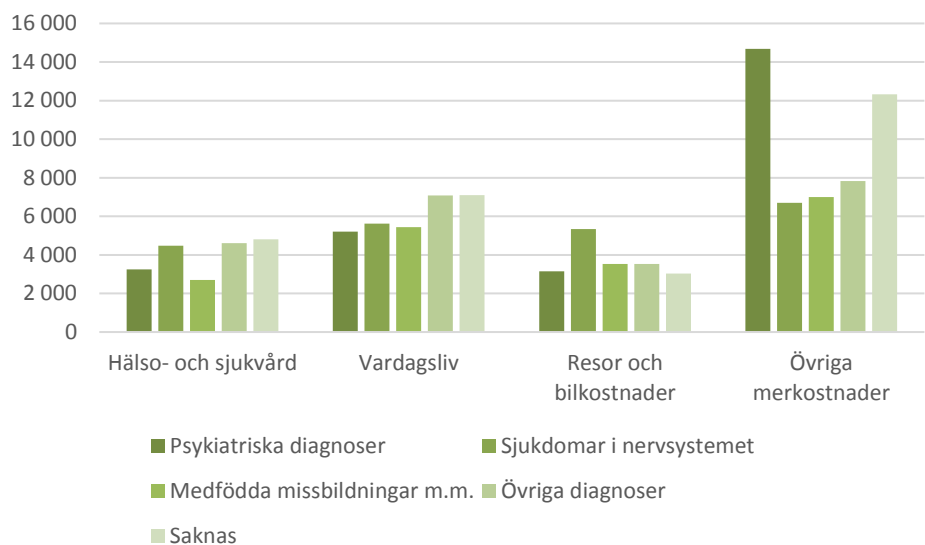
Figur 7 Genomsnittliga merkostnader i kronor fördelat på diagnos – vårdbidrag.¹¹

Inom *handikappersättning* utgjorde de övriga diagnoserna den största gruppen (33 procent). Näst vanligast var det med en psykiatrisk diagnos. Det högsta genomsnittliga beloppet, oavsett kostnadskategori, godtogs för personer med en diagnos inom kategorin sjukdomar i nervsystemet samt gruppen där en uttalad diagnos saknas i akten, se vidare tabell 1 i bilaga 2.

Inom *handikappersättning* återfinns de högsta genomsnittliga merkostnaderna inom kategorin övriga merkostnader. De med psykiatrisk diagnos och de där uppgift om diagnos saknas har här de högsta genomsnittet. Övrigt är skillnaderna relativt små.

Figur 8 Genomsnittliga merkostnader i kronor fördelat på diagnos – *handikappersättning*.

¹¹ För övriga merkostnader inom vårdbidraget, visas inte genomsnittet för diagnoserna medfödda missbildningar och diagnosen saknas då underlaget är för litet.

Referenser

Försäkringskassan 2014. *Uppdrag att analysera konsekvenser av en sammanhållen merkostnadsersättning till personer med funktionsnedsättning*. Dnr 003582-2014.

Försäkringskassan 2012a. *Vägledning 2012:1 Vårdbidrag Version 1*.

Försäkringskassan 2012b. *Vägledning 2012:2 Handikappersättning Version 1*.

Försäkringskassan 2006. *Merkostnader i vårdbidraget*. Försäkringskassan analyserar 2006:19.

Försäkringskassan 2005. *Merutgifter i handikappersättningen*. Försäkringskassan analyserar 2005:9.

Socialdepartementet 2015. *Reformerade stöd till barn och vuxna med funktionsnedsättning*. DS 2015:58.

Socialförsäkringsbalken 50 kap. 4 §.

Bilaga 1 Merkostnadskategorier

Hälso- och sjukvård

Hälso- och sjukvård: I denna post ingår vårdkostnader, även sådana som inte ingår i högkostnadsskydd, samt kostnader som den försäkrade själv får bekosta (t.ex. massage, fotvård). Även medicinsk tandvård som ingår i Hälso- och sjukvård (betalning till högkostnadsskyddet) tillhör denna post.

Läkemedel: I denna post ingår alla kostnader för läkemedel, även sådana utöver högkostnadsskydd.

Preparat: T.ex. naturläkemedel, Lactiplus, Eye-Q, som inte är läkemedel.

Tandvård: Avser behandlingskostnader, dock inte för medicinsk tandvård, där betalning sker upp till högkostnadsskydd och tillhör därmed posten Hälso- och sjukvård.

Övrigt Hälso- och sjukvård: Övriga kostnader som är kopplade till vård och behandling med inte bekostas av landstinget som t.ex. bandagematerial, engångshandskar, desinfektionsmedel, m.m. Kostnad för uteblivna vårdbesök ingår i denna post samt dygnsavgift vid inläggning på sjukhus.

Vardagsliv

Hem och hushåll: Kan avse t.ex. extra el, vatten och tvätt. Med extra el avses t.ex. uppladdning av elektriska saker eller uppvärmning av bostad. (Däremot extra elkostnader på grund av hjälpmedel tas upp i posten ”Hjälpmedel”.) Här ingår kostnader för slitage, sönderslagna och borttappade saker och inventarier. Detta avser även om det sker utanför hemmet. Telefonkostnader (även mobilkostnader) och försäkringar ingår i denna post. Även kostnad för större bostad och byte av bostad ingår i denna post.

Kläder och personlig hygien: Extra/slitage av kläder, borttappade och sönderrivna kläder ingår i denna post samt extra skor, eller kostnader för speciellt anpassade kläder och skor (t.ex. ortopediska skor). Även kostnader för hygienartiklar schampo, tvål m.m.

Mat: Specialkost, önskekost, ökat energibehov (t.ex. näringsdryck) eller extra inköp eftersom mat kastas på grund av funktionsnedsättning.

Fritid och lek: I denna post ingår även träningskort/träningsredskap, spelkonsoller (t.ex. Nintendo Wee) och spel.

Övrigt vardagsliv: Kostnader för hushållstjänster (städning, fönsterputs, snöskottning, husmålning, trädgårdsskötsel).

Resor/Bilkostnader

Fritidsresor: Inklusive färdtjänst

Övrigt Rese- och bilkostnader: Kan avse kostnader som försäkring, trängselskatt, parkeringskostnader, osv. Även kostnad för större bil ingår i denna post.

Övriga merkostnader

God man: Avser arvode för god man. I denna post ingår även förvaltare.

Hjälpmedel: I denna post ingår inköp, egenavgift, tillbehör, försäkring, elkostnad och underhåll/reparationer av hjälpmedel. I denna post ingår även sådan utrustning som inte är handikappanpassad, men som yrkats till följd av en funktionsnedsättning t.ex. datorprogram, stora TV-apparater, ipads, mobiltelefoner. I posten ingår även ortoser, ortoser, trehjulig cykel, elmoped, hörapparat, specialglasögon.

Observera att Försäkring och Extra el för hjälpmedel ingår i posten Hjälpmedel, inte i någon annan post.

Hemtjänst/boendestöd: Avgift för hemtjänst när kommunen inte står för denna. Boendestöd avser stöd för att sköta sitt hem eller komma igång med olika sysslor. Boendestöd kan även vara stöd vid handling, bankärenden, apoteksärenden, stöd i kontakter med myndigheter, sjukvård, med mer.

Övrigt: Avser kostnader som inte kan inrymmas under andra rubriker. Kan exempelvis vara kostnad för glasögon, linser (inkl. tillbehör som linsvätska), medlemskap i föreningar, litteratur, lägervistelse, servicehundar, peruk, kostnad för barnvakt, kostnad för läxhjälp, pensionssparande.

Bilaga 2 Genomsnittliga merkostnader

Tabell 1: Genomsnittliga merkostnader per kön, ålder och diagnos.

	Kön	Genomsnitt (kr)
Vårdbidrag	Flickor	6 399
	Pojkar	6 558
	Totalt	6 502
Handikappersättning	Kvinnor	16 336
	Män	17 277
	Totalt	16 838
Ålder		
Vårdbidrag	0-7	7 997
	8-15	5 926
	16-19	5 237
	Totalt	6 502
Handikappersättning	18-29	13 409
	30-39	18 175
	40-49	19 891
	50-59	18 458
	60-64	18 166
	65+	15 056
	Totalt	16 838
Diagnos		
Vårdbidrag	Psykiatriska diagnoser	5 695
	Endokrina sjukdomar	3 391
	Medfödda missbildningar m.m.	9 862
	Övriga diagnoser	9 481
	Saknas	7 908
	Totalt	6 502
Handikappersättning	Psykiatriska diagnoser	15 200
	Sjukdomar i nervsystemet	18 081
	Medfödda missbildningar m.m.	13 091
	Övriga diagnoser	17 351
	Saknas	17 854
	Totalt	16 838